

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05 у Національній академії
внутрішніх справ
м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Ткача Андрія Володимировича
«Процесуальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні щодо
застосування примусових заходів медичного характеру», подану на
здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності
12.00.09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність**

Актуальність теми дисертації визначається тим, що забезпечення охорони прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження є одним із ключових завдань, визначених законодавцем у чинному КПК. Це завдання набуває додаткової актуальності під час здійснення кримінального провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, адже вимагає від законодавця використання додаткових кримінальних процесуальних гарантій з урахуванням обставин кримінального провадження та специфіки суб'єкта вчинення злочину.

Сучасна національна система кримінальної юстиції перебуває на стадії реформування на відповідність європейським і світовим стандартам у забезпеченні прав і свобод людини та громадянина. Нині, попри вже наявні суттєві зміни в чинному кримінальному процесуальному законодавстві, залишаються не повною мірою врегульованими питання щодо належного забезпечення у кримінальному провадженні прав осіб, які потребують застосування примусових заходів медичного характеру. Участь у вказаній категорії кримінальних проваджень прокурора є обов'язковою і пов'язана з необхідністю дотримання засад верховенства права і законності, незважаючи на відсутність класичної мети обвинувача у вказаній категорії кримінальних проваджень у вигляді доведення перед судом винуватості особи у інкримінованому правопорушенні, а лише для необхідності обґрунтування у змагальному процесі з посиланням на докази, що саме ця особа вчинила суспільно небезпечне діяння у стані неосудності чи обмеженої осудності.

Наразі не здійснено жодного цільового дослідження проблем процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Зазначене актуалізує проведення комплексного вивчення сутності такої діяльності прокурора, як на стадії досудового розслідування, так і під час судового розгляду, результатом

У цілому, достовірність й обґрунтованість наукових положень та висновків, сформульованих у дисертації, забезпечується вдалою і продуманою структурою наукової розробки, логікою викладення матеріалу, потужним масивом емпіричної та джерельної бази.

Структура дисертації є логічно побудованою та ґрунтується на комплексному підході до вирішення проблем процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру в умовах реалізації чинного кримінального процесуального законодавства та проведення структурно-функціональних змін в системі правоохоронних органів України.

Об'єкт і предмет дослідження визначені правильно та окреслюють проблемні питання кримінальної процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні дисертантом використано емпіричні матеріали, а також правові та наукові джерела.

Висновки до розділів та загальні висновки відповідають сутності розглянутих питань і відзначаються чіткістю викладених думок.

Ткач А. В. вміло поєднавши наукову і практичну діяльність, ґрунтовно проаналізував теоретичний, практичний і законодавчий матеріал, сформулював на цій основі виважені й слушні висновки, які є вагомим внеском у теорію української науки кримінального процесуального права.

Таким чином, сформульовані у дисертації наукові положення, висновки та рекомендації мають належний рівень обґрунтованості та достовірності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній юридичній науці в умовах реалізації змін до кримінального процесуального законодавства комплексних досліджень процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру, в якому на основі опрацювання положень теорії кримінального процесу, аналізу нормативно-правової бази та правозастосовної практики сформульовано висновки концептуального характеру, що дозволяють вирішити низку завдань теоретико-прикладного характеру. Найбільш значимі, на наш погляд, є положення наукової новизни щодо:

визначення, що процесуальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру полягає в реалізації прокурором своїх повноважень під час організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням та судового провадження стосовно неосудних і обмежено осудних осіб і включає: прийняття рішення про зміну порядку досудового розслідування; затвердження (відмову в затвердженні, самостійне складання) відповідного клопотання; звернення з

таким клопотанням до суду та участь у судовому розгляді;

обґрунтування того, що мета процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру полягає в забезпеченні кримінальних процесуальних гарантій прав, свобод і законних інтересів осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку, унаслідок чого мають обмежену кримінальну процесуальну дієздатність;

визначення критеріїв розмежування процесуального статусу особи, стосовно якої вирішується питання щодо застосування примусових заходів медичного характеру, та процесуального статусу підозрюваного і обвинуваченого з урахуванням того, що: по-перше, особа, яка має психічні розлади, є окремим специфічним учасником кримінального процесу й не може бути обмеженою в правах порівняно з підозрюваним, який не страждає психічними розладами; по-друге, слідчий, дізнавач, прокурор не можуть позбавляти таку особу будь-яких прав; по-третє, окремі свої права така особа може реалізувати самостійно, якщо цьому не заважає характер її психічного розладу;

пропозиція запровадити в Україні Єдиний реєстр психічно хворих осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння (злочин або кримінальний проступок) з належним ступенем захисту персональних даних, обмеженням доступом сторонніх осіб, можливістю персоніфікованого оперативного доступу працівників правоохоронних органів з інтеграцією такого реєстру до бази даних пацієнтів, які перебувають на обліку в закладах з надання психіатричної допомоги;

бачення підстав для самостійного складання прокурором клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру (п. 13 ч. 2 ст. 36 КПК України), а також змісту таких клопотань;

аргументація доцільності внесення змін до ч. 2 ст. 292 КПК України стосовно процесуального оформлення клопотання про застосування примусових заходів медичного характеру, адже таке клопотання має відповідати вимогам, які висуваються до обвинувального акта, а також містити інформацію про примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати, та позицію щодо можливості забезпечення участі особи під час судового провадження за станом здоров'я.

Аналіз наданих в роботі висновків свідчить про неординарність підходів здобувача до вирішення наукової задачі дослідження. Загальною позитивною якістю роботи є її практична спрямованість. Усі теоретичні висновки спрямовані на обґрунтування шляхів удосконалення процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях.

Основні положення і висновки дисертаційного дослідження відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у закордонному науковому виданні, п'ять тез – у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій і круглих столів.

Дисертаційне дослідження виконано дисертантом самостійно. Положення й висновки, що викладені в дисертації та складають її наукову новизну, розроблені автором особисто.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки і пропозиції впроваджені у:

законотворчій діяльності – для вдосконалення окремих положень законодавства України, під час розроблення законопроектів про внесення змін і доповнень до КПК України стосовно процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру;

практичній діяльності – як методичні рекомендації для удосконалення процесуальної діяльності органів прокуратури під час організації досудового розслідування та участі у судовому провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру (акти Головного слідчого управління Національної поліції України від 25 жовтня 2021 р., Печерської окружної прокуратури міста Києва від 10 листопада 2021 р., Печерського районного суду міста Києва від 22 листопада 2021 р.);

освітньому процесі – для підготовки лекцій, навчальних програм, тестових завдань, під час проведення різних видів занять з дисциплін «Кримінальний процес України», а також спецкурсів, що розробляються в Національній академії внутрішніх справ з особливих порядків кримінального провадження (акт Національної академії внутрішніх справ від 18 жовтня 2021 р.).

Найбільш вагоме практичне значення здобутих результатів, на наш погляд, полягає у їх використанні під час розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень щодо застосування примусових заходів медичного характеру.

У розділ 1 «Теоретичні основи процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру», який складається з трьох підрозділів, дисертантом досліджено стан наукового розроблення та методологія дослідження вказаної проблеми, визначена генеза нормативно-правового регулювання повноважень прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру, а також зарубіжний досвід регулювання такої діяльності. Так, у підрозділі 1.1 дисертантом цілком обґрунтовано аналізуються не лише дисертаційні дослідження присвячені питанням, пов'язаним із загальними

положеннями наглядової діяльності прокурора, а й ті, які висвітлюють його повноваження під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру. Крім того, автором проаналізовано наукові здобутки учених різних часів у галузі кримінального (матеріального і процесуального), конституційного та цивільного права з означених питань.

Підрозділ 1.2 присвячено визначенню історико-правових передумов становлення та розвитку відповідного кримінального процесуального інституту. Погоджуємося з висновком про відсутність належного законодавчого врегулювання повноважень прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру, що загрожує можливому неправосудному їх застосуванню, тобто створенню ризику завдання шкоди здоров'ю, гідності та правам людини.

У підрозділі 1.3 висвітлено зарубіжний досвід правового регулювання процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру, здійснено порівняльний аналіз положень кримінального процесуального законодавства низки європейських країн (ФРН, Франція, Чехія, Естонія, Угорщина, Болгарія, Латвія, Італія, Фінляндія, Нідерланди, Іспанія, Швейцарія) з пропозиціями щодо використання найбільш перспективних з них у національному правовому полі. Запропоновано імплементувати міжнародно-правові норми, де прокурор має право прийняти самостійне рішення про застосування заходів кримінально-процесуального примусу.

Розділ 2 «Процесуальна діяльність прокурора щодо застосування примусових заходів медичного характеру на стадії досудового розслідування» присвячено загальним положенням нагляду прокурора за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру, особливостям забезпечення прокурором додержання прав особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішується питання про їх застосування, діяльності прокурора під час закінчення досудового розслідування у таких кримінальних провадженнях.

Серед іншого ґрунтовними вважаємо висновки щодо того, що проблему визначення процесуального статусу особи, щодо якої здійснюється провадження про застосування примусових заходів медичного характеру, допоможе вирішити урахування таких положень: по-перше, учасник кримінального процесу, який має психічні розлади, не може бути обмеженим у правах порівняно з підозрюваним, обвинуваченим, які не мають психічних розладів; по-друге, помилковим є твердження про те, що вказана особа наділена правами підозрюваного, обвинуваченого (їх права можуть у певних випадках лише збігатися), тобто ця особа є самостійним учасником кримінального процесу; по-третє, слідчий, прокурор не можуть позбавляти особу, щодо якої

жоден із багатьох висновків щодо внесення змін до чинного КПК України жодним чином не підтверджується зведеними даними опитування. Тобто йдеться про те, що ні у тексті дисертаційного дослідження, ні у авторефераті до нього не простежується ставлення опитаних слідчих Національної поліції України, прокурорів, суддів, захисників, працівників медичних установ до внесених дисертантом пропозицій.

2. У підрозділі 1.3 проведено порівняльний аналіз положень кримінального процесуального законодавства низки європейських країн (ФРН, Франція, Чехія, Іспанія, Швейцарія та ін.) з пропозиціями щодо використання найбільш перспективних з них у національному правовому полі. Натомість, у роботі не повною мірою окреслено окремі аспекти законодавчого врегулювання означених питань країн англо-американської правової сім'ї (США, Австралія, Канада, Нова Зеландія, Ізраїль, країни Британської Співдружності), які мають свої особливості – широкі повноваження суду, сила прецеденту як джерела права, більші повноваження державних обвинувачів ніж у їхніх колег із країн континентальної Європи). На думку офіційного опонента, надання пропозицій щодо практичних та методичних рекомендацій, законодавчих пропозицій про внесення змін на основі аналізу зазначених країн, мало б вагоме практичне значення, з погляду на оновлення інститутів кримінального процесуального права та намагання досягнути гармонізації з міжнародними правовими стандартами. Зокрема це стосується і повноважень прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законодавства у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням та бере участь у судовому розгляді при застосуванні такого специфічного виду державного процесуального примусу, як примусові заходи медичного характеру. За таких умов, відсутність ґрунтовного дослідження цього питання потребує додаткового обґрунтування під час захисту.

3. З огляду на назву дисертаційного дослідження «Процесуальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру» сумнівним видається віднесення окремих положень як таких, що мають наукову новизну, зокрема щодо удосконалення наукового узагальнення судової та медичної практики з аналізом корупційних ризиків з боку адміністрації закладів, медичних працівників та експертів.

Проте, зазначені зауваження і побажання не вичерпують дискусії й щодо інших положень і висновків дисертанта, яка, очевидно, буде продовжена під час захисту. Ці зауваження переважно мають локальний, дискусійний характер і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Ткача Андрія Володимировича «Процесуальна діяльність прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру» є завершеною монографічною працею, в якій отримані нові науково обгрунтовані результати, що вирішують наукову задачу щодо розробки та обгрунтування положень теоретичного і практичного характеру, що розкривають правову сутність кримінальної процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні щодо застосування примусових заходів медичного характеру, а також вироблення науково-обгрунтованих рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення їх правової регламентації і практики застосування. Робота відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор Ткач Андрій Володимирович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент –
старший слідчий в особливо важливих справах
5-го відділу (з організації розслідування злочинів,
учинених в умовах збройного конфлікту)
управління організації роботи та методичного забезпечення
Головного слідчого управління
Національної поліції України
кандидат юридичних наук, доцент

М.П. Климчук